

SITUAȚIA IOBĂGIMII DE PE DOMENIUL GHERTENIȘ LA SFÂRȘITUL SECOLULUI XIV - ÎNCEPUTUL SECOLULUI XV

Ligia Boldea

Rezumat. Demersul nostru în ambianța unuia dintre domeniile feudale bănățene, constituit printr-o danie regală în prima jumătate a secolului al XIV-lea, a avut drept scop să scoată în evidență câteva aspecte, accesibile din punct de vedere documentar, legate de realitățile sociale și economice, centrate pe ceea ce se relevă vizavi de existența și activitatea iobăgească de pe acest domeniu. Lipsa cronică de documente privind aspectele esențiale ale vieții iobagilor nu a putut fi compensată decât de încercările de reconstituire făcute prin analogie și din referințele vizând anumite aspecte conținute de documente, care pot fi legate de sistemul de impozite feudale, de ocupațiile țăranilor și de bunurile posedate sau de relațiile acestora cu stăpânii feudali. În ceea ce privește identitatea etnică a iobagilor de pe domeniul Gherteniș, nu există nici un echivoc pentru a-i integra (în mare măsură) comunității românești din zonă, acest domeniu, în întregul său, fiind situat într-un spațiu unde locuirea românească era compactă, deranjată de-a lungul timpului de implanturi regale alogene, care au suprapus și supus vechile structuri patrimoniale din secolele anterioare. Exemplul familiei vecine Himfi este extrem de concludent în acest sens, căci documentele înfățișează o multitudine de acțiuni de uzurpare desfășurate de acești nobili sub protecția unei legislații care le-a fost favorabilă și, de asemenea, înaltele demnități deținute în zonă, sursa unei mari influențe și puteri politice, de asemenea sociale și juridice. Multe dintre posesiunile domeniului Remetea-Ersig prezintă amprenta toponimică cnezială, constituindu-se în dovezi irefutabile ale ascendenței lor în mod tradițional românești. Prin extensie, credem că este vorba în acest caz de o situație similară în ceea ce privește domeniul Gherteniș, constituit după același model și aceeași perioadă istorică.

O mai bună bază documentară și informațională este relevată în cazul relațiilor interdomeniiale care s-au stabilit între familia nobililor de Chep și familiile nobile de pe domeniile vecine, adesea perturbate de numeroase litigii, care au produs o serie de acțiuni în justiție, care au aruncat o lumină mai intensă asupra identității iobagilor, uneori ocultată din mai multe puncte de vedere. Asistăm astfel la o lungă serie de acțiuni violente, caracterizate de dorința nobililor de a obține avantaje funciare, materiale, pecuniare sau chiar umane, în care iobagii apar atât în postura de părți active, cât și pasive, în mod direct victime ale jafurilor, distrugerilor, raptului și agresiunilor verbale sau fizice și chiar a crimelor. Din punct de vedere legal, prejudiciul aparține stăpânului feudal; pe plan uman, prin toate aspectele care contează aici, iobagii apar ca victimele unui sistem care protejase prin legi precis formulate proprietatea feudală și dreptul stăpânilor feudali de domenii, eludând forța motrice care exista în spatele evoluției și progresului economic din acel timp. Căci, atacați pe pământurile lor, la munca câmpului sau în păduri, la trecerea pe drumurile libere către căminele din zonă, privați de bunurile lor, câteodată și de forța lor de muncă prin agresiuni bine direcționate, acești iobagi nu puteau să găsească dreptatea ei înșiși, ci doar în măsura în care stăpânul feudal făcea apel la justiție și, în eventualitatea în care aceștia dovedeau culpabilitatea agresorilor, ei puteau recupera prejudiciul. Această atmosferă conflictuală, perturbatoare, nu poate fi generalizată ca o realitate omniprezentă în activitatea domeniilor; resorturile gospodăriei

țărănești, lucrarea sistematică a pământului, viața cotidiană circumscrisă domeniului feudal au avut, fără nici o îndoială, ritmicitatea și normalitatea lor, punctate, din timp în timp, de asemenea marasme sociale, singurele care, de o manieră regretabilă, pot asigura o reconstituire istorică, datorită imortalizării lor în documente.

CÂTEVA DOCUMENTE PRIVIND JUDELE SĂTESC ÎN BANAT (SECOLELE XIV–XV)

Livia Magina

Rezumat. *Judex pagi* este principalul dregător al satului, aflat sub autoritatea statului și sub cea a stăpânului domeniului, având sarcini din ambele părți. În Banat el este denumit knezez, Kenez, judex sau villicus, probabil o expresie a originii etnice a dregătorilor. Cele cinci documente supuse atenției indică vechimea acestei instituții în Banat. Articolul își propune ca prin aceste documente să fie o introducere în istoria manifestărilor mai puțin cercetate ale acestei instituții în istoriografia românească.

IOAN DE HUNEDOARA ÎNTRE BELGRAD ȘI CETATEA ALBĂ ÎN ANUL 1450

Alexandru Simon

Rezumat. Iancu de Hunedoara rămâne una dintre cele mai discutate personalități ale Evului Mediu European. În special, ultimii ani ai vieții sale au cunoscut varii interpretări, de la căderea sa administrativă în regatul ungar și eșecurile antiotomane, până la “apoteoza” de la Belgrad. Noi documente din arhivele italiene și surse mai puțin aduse în discuție oferă prilejul unei reanalizării a acestor ultimi ani din cariera lui Iancu de Hunedoara. Implicațiile acestei perioade se întind din zona Banatului și până la Gurile Dunării, urmând traseul politicii, reușitelor și eșecurilor lui Iancu de Hunedoara, precum și urmările acestora pentru perioada imediată următoare, pentru soarta familiei sale și pentru cea a Țărilor Române.

HOTARELE ȘI DOMENIUL ORAȘULUI TIMIȘOARA ÎN 1539

Adrian Magina

Rezumat. Două documente din 1539 relevă fapte mai puțin cunoscute despre istoria Banatului: teritoriul urban și frontierele Timișoarei. Inițial a existat un singur areal, al fortăreței de pe Bega, cunoscut în documente din secolul al XIII-lea. Dezvoltarea urbană din secolul al XV-lea a generat necesitatea constituirii unui areal relevant în

imediata vecinătate a cetății. Relativ mică, constând din șapte sate care flancau toate laturile cetății, zona rurală s-a format, cel mai probabil, la începutul secolului al XVI-lea, prin mijloacele uzuale ale timpului: cumpărare și danii regale. S-a păstrat un singur document care reține vecinătățile centrului cetății medievale, în partea de est, în posesiunea *Nemethi*, ale căror frontiere sunt greu de identificat astăzi din cauza dezvoltării metropolitane. Deși singulare la acest moment, cele două documente publicate în Anexă, permit o mai bună înțelegere a vieții urbane și a raportului urbanitate-rural, în Banatul medieval.

FAMILIA NOBILILOR FODOR IN SECOLELE XVI–XVII

Dra
goș-Lucian Țigău

Rezumat. În evul mediu Banatul a dispus de o nobilime remarcabilă (*magna nobilitas*) iar Caransebeșul a fost amintit încă din anul 1583 ca o reședință nobiliară (*rezidenza de nobili*). În cadrul acestei elite, familia Fodor a ocupat un loc deosebit. Evoluția familiei Fodor nu poate fi urmărită documentar decât începând cu secolul al XVI-lea. Pentru perioada secolelor al XVI-lea și al XVII-lea există dovezi despre viața a 16 persoane (printre care 11 bărbați), care cuprind 6–7 generații. După 1500 pare că familia a intrat într-un mediu preponderent nobiliar românesc.

Perioada anilor 1540–1658 a fost una dintre cele mai importante secvențe din istoria acestei familii deoarece, în acea vreme, averea ei, influența pe care a exercitat-o și prestigiul de care s-a bucurat atinseseră un nivel remarcabil.

Acest loc onorabil a fost asigurat prin următoarele mijloace: prin încuscriri cu alte mari familii nobiliare (Kun, Fiat), prin funcții importante avute în districtul și în orașul Caransebeș (vicebani, juzi, castelani, jurați, primari etc.), dar și prin posesia unor importante și numeroase averi (cam 25 de moșii, case și grădini).

Un important membru al familiei Fodor a fost Francisc Fodor (1564-1604). A fost descris ca fiind „un bărbat deosebit de deștept și de valoros, care se ținea la distanță de mașinațiile secrete ale celorlalți nobili de oraș”. În secolele XVI-XVII, nobilii Fodor, împreună cu alte personalități vestite „care locuiau în zonele îndepărtate de graniță (...) au fost aproape copleșiți de presiunile turcilor (...), fiind obligați de atacurile acestora să asigure o pază neîntreruptă, atât spre binele lor propriu, cât, în special, spre binele poporului”.

Spre nenorocirea lor, cucerirea treptată a Banatului de către turci a dus la reducerea susținută a bogăției lor și la micșorarea puterii nobililor Fodor. După 1700 familia dispare din viața Banatului.

COMEMORAREA SFINȚILOR ÎN TRANSILVANIA PROTESTANTĂ (SECOLELE XVI-XVIII)

Edit Szegedi

Rezumat. Lucrarea de față are ca temă formele comemorării sfinților în protestantismul ardelenesc de la Reformă și până la iluminism, pornind de la diferența dintre cultul sfinților și comemorarea sfinților. Sfinții și adorarea lor nu au dispărut din pietatea protestantă, ci au fost mai degrabă reinterpretate și remodelate. Sfinții și-au pierdut funcția de mijlocitori, dar au fost venerați în continuare ca modele ale credinței. În acest sens au existat forme diferite, marcate confesional, care erau incluse în liturghie sau se manifestau în opere literare. Comemorarea sfinților s-a manifestat în cotidian prin supraviețuirea calendarului sfinților ca marcaj calendaristic și de cronologie.

Comemorarea sfinților, care în luteranism a fost parte a adiaphorei, s-a preschimbât ca urmare a diferențierilor confesionale și a confesionalizării într-una din caracteristicile determinante și diferențiatore dintre calvinism și antitrinitarism. Revenirea luteranismului la tradițiile prereformatoare a însemnat însă și transformarea acestora în așa fel încât includerea liturgică a comemorării sfinților s-a manifestat în rugăciuni, care aveau în centrul lor sfântul sau sfânta, însă doar ca model, nu ca și mijlocitor al milosteniei divine sau ca ajutor în obținerea acesteia.

În calvinism, ca și în antitrinitarism, sărbătorile sfinților au supraviețuit ca marcaje cronologice deoarece, în marea lor majoritate, coincideau cu calendarul agricol. O comemorare a sfinților inclusă în liturghie, așa cum o cunoaștem din luteranism, nu a existat aici, dar sfinții puteau servi în continuare ca modele, așa cum ne-o dovedesc disputele literare ale lui Péter Bod.

Comemorarea sfinților, deși și-a pierdut în protestantismul transilvănean mult din legitimitate datorită extinderii și impunerii tot mai accentuate a pietismului, dar și a iluminismului, nu a dispărut însă niciodată în totalitate.

POPULAȚIA BANATULUI ȘI TRANSILVANIEI OGLINDITĂ ÎN SCRISORILE PE CARE IGNAZ VON BORN LE-A SCRIS ÎN ANUL 1770 ÎN TIMPUL CĂLĂTORIEI SALE PRIN CELE DOUĂ PROVINCII

Ovidiu Marinel Koch-Tufiș

Rezumat. Ignaz von Born, născut în anul 1742 într-o familie de sași din Alba Iulia, în Transilvania, decedat în 1791 la Viena, a fost un cunoscut mineralog și specialist în montanistică al timpului său. O perioadă a fost chiar funcționar montanistic imperial, având o activitate susținută în domeniul științei, contribuția sa la înființarea primei societăți științifice de anvergură internațională de pe globul pământesc, „Societät der Bergbaukunde“ (Societatea științei mineritului) fiind decisivă.

În anul 1770 Born a făcut o călătorie prin orașele montanistice ale Ungariei Superioare și Inferioare (regiuni din Slovacia de azi), prin Banat și prin Transilvania. Pe parcursul călătoriei sale, Born a scris 23 de scrisori din fiecare localitate mai importantă, adresate prietenului său, mineralogul suedez Johann Jakob Ferber. În anul 1774 aceste scrisori au fost publicate sub forma unei cărți, în al cărei centru se aflau gânduri și idei mineralogice și geologice precum și descrierea unor mine și centre siderurgice, dar și

indicații și observații geografice, istorice, demografice și etnografice, care completează conținutul cărții.

Adept convins al teoriei mercantiliste, conform căreia populația are un rol decisiv pentru dezvoltarea economică și pentru creșterea puterii financiare a unei țări, Born a acordat regiunilor pe care le-a vizitat precum și locuitorilor acestora, populației, o atenție deosebită.

Asupra acestui ultim aspect ne-am îndreptat noi atenția în formularea problematicii prezentei lucrări. În descrierile oamenilor pe care Born i-a întâlnit în timpul călătoriei sale, putem face o distincție între descrierea popoarelor ca atare și descrierea unor persoane sau grupuri, care erau ocupate în mine sau în uzinele siderurgice, în topitoriile de metale. Born nu a acordat populației din fiecare dintre regiunile vizitate o atenție la fel de mare. Cel mai intens l-a preocupat Banatul ca domeniu imperial, parțial și Transilvania, cel mai puțin l-au interesat ținuturile Ungariei Superioare și Inferioare.

Din Banat, Born a furnizat informații despre descendența, limba, obiceiurile, cutumele și tradițiile, precum și ocupațiile economice ale populației autohtone a provinciei, români și sârbi, care formau majoritatea populației. Born a notat și observații despre densitatea locuirii ținutului și despre rezultatele operei de colonizare a Habsburgilor cu coloniști germani în Banat. O atenție deosebită a acordat Born locuitorilor zonei montanistice bănățene – mineri și metalurgiști germani și români. În două dintre scrisori, pe care autorul le-a publicat împreună cu scrisorile lui Born, se regăsesc și informații despre țiganii care, în Banat, spălau aur din sedimentele râurilor.

Scrie în scrisorile sale, de asemenea, despre țaranii români sau sârbi care serveau în trupele naționale habsburgice. În timp ce Ignaz von Born a acordat coloniștilor români, sârbi și germani, care se ocupau cu agricultura, o mare atenție, Born nu era preocupat decât într-o măsură neglijabilă de populația orașelor bănățene, pe care abia că o amintește.

În comparație cu Banatul, Ignaz von Born s-a limitat în descrierea Transilvaniei la descrierea populației care lucra în mine și în domeniul spălării aurului din râuri, referindu-se chiar și aici aproape exclusiv la români și la țigani. Cu privire la totalitatea populației Transilvaniei, Born nu face decât câteva scurte note despre locuitorii valahi ai provinciei.

Informațiile furnizate de către Ignaz von Born în sus-citatele scrisori au fost analizate și interpretate în articolul nostru în mod critic, fiind de asemenea comparate cu alte informații despre aceste ținuturi și locuitorii lor, care ne-au parvenit de la alți autori sau din diverse documente datate din secolul al XVIII-lea și care ne-au stat la dispoziție.

În încheiere se poate spune că informațiile din scrisorile lui Ignaz von Born, în special cele referitoare la Banat și, parțial, și cele referitoare la Transilvania, sunt o completare esențială a viziunii pe care o avem despre imaginea de ansamblu asupra locuitorilor acestor două provincii în secolul al XVIII-lea.

ANDREI ȘAGUNA ȘI EPISCOPIA CARANSEBEȘULUI
(1865–1873)

Nicolae Bocșan, Daniel Alic

Rezumat. Andrei Șaguna a avut contacte permanente cu bănățenii din anul 1849. Conducătorii români bănățeni au susținut de o manieră consecventă acțiune episcopului Andrei Șaguna pentru restaurarea bisericii mitropolitane ortodoxe autonome române. Alături de conducătorii laici, Andrei Șaguna a întreținut relații cordiale cu ierarhia ortodoxă sârbă din diocesele Timișoara și Vârșeț, cu episcopii români și sârbi din regiune. Această personalitate a bisericii ortodoxe române s-a bucurat de aprecierea și de solidaritatea românilor ortodocși din Banat, care l-au consultat și susținut în demersurile sale până în 1864, mult mai puternic decât românii din Transilvania. Faptul că dorința conducătorilor bănățeni de a avea o dioceză de expresie românească la Timișoara nu s-a îndeplinit, a umbrit relațiile lui Șaguna cu aceștia, în principal cu Andrei Mocioni, cel mai hotărât combatant pentru restaurarea bisericii mitropolitane ortodoxe române și pentru separația ierarhică de biserica sârbă de la Carloviț.

Reconstituirea diocezei Caransebeș a solidarizat energiile bănățene în jurul acestei instituții, care s-a însărcinat cu elevarea culturală și spirituală a românilor din Banatul Montan. Prin circulara din 25 decembrie 1864, Șaguna adusese la cunoștința tuturor preoților și credincioșilor faptul că dioceza Transilvaniei primise statutul de biserică mitropolitană alături de reconstituirea diocezei Caransebeș, adăugând aici organizarea a două diocese la Arad și Caransebeș, ordonând ortodocșilor din Banat fidelitate față de episcopii lor, până la numirea unui nou episcop la Caransebeș și până la definitiva separare a comunelor ecleziastice și a parohiilor mixte.

Legăturile epistolare ale mitropolitului Andrei Șaguna cu noua dioceză de la Caransebeș și cu episcopul ei, Ioan Popasu, nu au avut amploarea și frecvența celei adresate altor structuri sau personalități ale bisericii ortodoxe, deși scaunul ierarhic de la Caransebeș a fost unul dintre cei mai apropiați colaboratori din 1848 și până la 1865. În februarie 1864, Șaguna îl propusese pentru demnitatea de vicar general al diocezei Transilvaniei, chiar înainte de restaurarea bisericii mitropolitane române. Mult mai numeroase au fost legăturile lui Șaguna cu episcopii români din Banat, colaborând cu aceștia la difuzarea cărților tipărite la Imprimeria arhi-diocezei. Scrisorile trimise de Șaguna s-au limitat la probleme cotidiene ale vieții ecleziastice, la situația generală a bisericii și a administrației ecleziastice, adăugând aici difuzarea cărților tipărite la Sibiu.

Cea mai mare parte a corespondenței sale cu noua dioceză a fost provocată de organizarea provinciei mitropolitane și de raporturile sale cu dioceza sufragetă de Caransebeș.

O bună parte a corespondenței dintre cei doi demnitari a fost consacrată creării organismelor necesare bunei funcționări a diocezei, forul apelativ mitropolitan și consistoriul mitropolitan, unde dioceza Caransebeș trebuia, de asemenea, să fie reprezentată.

Primul congres național ecleziastic al provinciilor mitropolitane românești a avut loc în 1868, având misiunea să adopte *statutul organic al Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania și Ungaria* și de a demara organizarea diocezei și a structurilor sale după noua constituție. În acest scop, Șaguna ceruse diocezei Caransebeșului, la 1 iulie 1868, realizarea conscripției parohiilor și a credincioșilor lor. După această conscripție, această dioceză avea în subordonare 452 de parohii, cu 332.272 credincioși.

Corespondența dintre biserica mitropolitană și dioceză nu menționează niciun caz concludent de controverse cu Biserica Română Unită în timpul perioadei dintre anii 1865–1873.

Un subiect important din corespondența lui Andrei Șaguna cu Dioceza Caransebeș l-a constituit cărțile tipărite la Imprimeria diocezei în eparhia bănățeană. Pentru aceasta, Șaguna anunța apariția de noi cărți, trimițând unul sau câteva exemplare episcopului Popasu, ordonându-i publicarea, prin ordonanțe, a prenumerației lor.

Legăturile epistolare dintre Andrei Șaguna și episcopul de Caransebeș (destul de slabe pentru o relație ce a ținut aproape 25 de ani) relevă secvențe din viața religioasă a Bisericii Mitropolitane și a diocezei Caransebeș, probleme cu care s-a confruntat ierarhia și structurile provinciei ortodoxe române imediat după restaurare, în special cele legate de crearea organismelor eparhiale, de relațiile interconfesionale sau de difuzarea cărților tipărite la Sibiu. Cercetările întreprinse în arhiva Diocezei Caransebeș au scos în evidență, pentru moment, doar acest gen de probleme, care pot fi completate de cercetări viitoare.

ROMÂNII DIN BANATUL SÂRBESC ÎN PRIMĂVARA ANULUI REVOLUȚIONAR 1848

Mircea Măran

Rezumat. În primăvara anului 1848, monarhia Habsburgică a fost prinsă în tumultul revoluționar care, curând, s-a transformat într-un sângeros război civil. Caracterul multiethnic al Banatului care era o parte constituantă a monarhiei Habsburgice, s-a reflectat și în participarea cetățenilor de diferite naționalități la evenimentele ce aveau să se desfășoare. Printre aceștia se aflau și români care, în partea de vest a Banatului, au fost obligați să se alăture uneia sau alteia dintre părțile implicate în conflict (Mișcarea revoluționară sârbă și Mișcarea revoluționară maghiară). Atitudinea românilor bănățeni față de evenimentele anului 1848, mai ales în primele luni ale Revoluției, a fost în favoarea Mișcării revoluționare maghiare. Dacă ne referim la partea de sud-vest a Banatului, în special la Granița militară, românii de aici, voit sau nu, s-au alăturat Mișcării revoluționare sârbe, ceea ce însemna lupta împotriva ungarilor.

În primăvara lui 1848, românii au participat, în număr redus, la rebeliunea de la Kikinda din 24 aprilie, la Consiliul grănicerilor de la Crepaja din 15-16 aprilie; în adunarea parlamentară din mai, ținută de revoluționarii sârbi la Sremski Karlovici, au fost prezenți și câțiva români din satele din vestul Banatului.

Totuși, cele mai dramatice evenimente au avut loc la Uzdin și Sân-Mihai, sate care au încercat să se opună Consiliului Districtual Sârbesc, cu sediul la Pancevo. Bătăliile din apropierea localității Sân-Mihai au însemnat, în fapt, începutul războiului civil în Banat.

ASPECTE PRIVIND DEZVOLTAREA NAVIGAȚIEI DUNĂRENE ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC (1829 – 1878)

Gheorghe Bărbăntan

Rezumat. Până la urmă, putem afirma că perioada dintre Tratatul de la Adrianopol și Războiul de Independență a fost propice dezvoltării navigației pe Dunăre în partea românească. La aceasta au concurat atât factori externi cât și factori interni. Cei mai importanți factori externi sunt: Tratatul de la Adrianopol din 1829, Tratatul de Pace de la Paris din 1856 sau politica unor state, în special a Austriei, care, urmărind expansiunea obiectivelor lor economice și politice către Dunărea de Jos, au ajutat indirect dezvoltarea navigației pe Dunăre. Câțiva dintre factorii interni: construcția și organizarea porturilor, adoptarea legislației ce favoriza dezvoltarea porturilor și consacra instituțiilor necesare pentru o bună operare a lor, adoptarea măsurilor de îmbunătățire a bazei tehnice a navigației etc.

De asemenea, trebuie să spunem că dezvoltarea navigației a avut consecințe pozitive privind evoluția generală a societății de pe teritoriul românesc, oferind noi perspective atât în domeniul economic cât și în cel social. Referitor la aspectele principale ale Tratatului de la Adrianopol, cea mai puternică idee a fost de natură economică, care a apărut ca rezultat al abolirii monopolului comercial otoman și a asigurat comerțul liber pe Dunăre și Marea Neagră. Comerțul a fost puternic stimulat, cel mai important fiind cel cu cereale, care a devenit, încet, predominant. Alte evenimente notabile sub aspectul dezvoltării au fost: economia de piață și modernizarea sistemului de exploatare a proprietăților agricole, formarea clasei burgheze românești, care își avea sursa primară în comerț, creșterea demografică și renașterea vieții urbane în regiunile dunărene, precum și intensificarea relațiilor comerciale cu alte state.

Au fost și alți factori, care au acționat ca o povară în dezvoltarea și extinderea navigației în regiunea Dunării pe teritoriul românesc. Sistemul de carantină a condus la mari întârzieri în circulația vaselor. Războaiele, de asemenea, au acționat ca un factor negativ față de navigație în regiunea Dunării. Anumite erori legislative și lipsa de capital au creat dificultăți în dezvoltarea infrastructurii porturilor. Inexistența unei societăți naționale de navigație, cu propria sa bază navală, a determinat Statul român să utilizeze procedurile de închiriere, mai ales din Ungaria, care ajungeau în final la costuri foarte ridicate uneori. În sfârșit, navigația pe Dunăre s-a confruntat cu obstacolele naturale ce interferau cu circulația vaselor, în special în zona Porților de Fier, unde problema era atât de mare încât a intrat în atenția organizațiilor internaționale.

DR. H.C. AUGUSTIN PACHA (1870-1954). SUCCINT EXCURS BIOGRAFIC AL
PRIMULUI EPISCOP ROMANO-CATOLIC DE TIMIȘOARA

Claud
iu Călin

Rezumat. Un adevărat fiu al diecezei sale, Augustin Pacha s-a născut într-o familie de șvabi bănățeni în localitatea Măureni (Moritzfeld/Móriczföld) la 26 noiembrie 1870, ca

penultimul dintre cei 13 copii ai părinților săi. Aceștia au fost Marian Pacha (1830-1882), de meserie cizmar-pantofar și Elisabeth Pacha (1832-1931), născută Halsdorfer, căsătorită la Măureni la 17 iulie 1849.

După studiile teologice de la seminarul teologic pentru preoți din Timișoara, absolvite în 1893, Augustin Pacha a fost hirotonisit la 12 august 1893, prin binecuvântarea episcopului Alexander Dessewffys, devenind preot. Prin vrednicia sa și prin strădanie, Pacha a urcat pas cu pas ierarhia unei cariere preotești exemplare, de la capelan și actuar până la capitular al Domului și administrator apostolic (1923).

În data de 15 mai 1927 Augustin Pacha a fost numit episcop titular de Lebedo, iar trei ani mai târziu, în 1930, când s-a înființat dieceza de Timișoara, Sfântul Părinte l-a numit ca primul episcop al acestei nou înființate dieceze. Ca pastor al poporului său și al diecezei, Pacha a călătorit prin tot domeniul său de responsabilitate religioasă și a încercat neîntrerupt să fie în apropierea credincioșilor săi. A organizat misiuni populare, a acordat sfânta confirmațiune atât în biserici cât și în filiale, a consacrat numeroase biserici, a participat la sărbătoririle hramului bisericilor, la diverse sărbători ale parohiilor, a organizat ajutoare în colaborare cu călugărițele benedictine ale Sf. Lioba și a organizat tineretul catolic împreună cu ele, a contribuit în mod esențial la dezvoltarea învățământului bisericesc romano-catolic de limba germană. În anii războiului mondial și ai deportării în Uniunea Sovietică, Augustin Pacha a încercat să minimalizeze rănila războiului, ale ideologiilor necreștine și urmările persecuțiilor să le facă mai suportabile.

Statul comunist l-a constrâns în 1948 să iasă la pensie, rămânând însă în continuare în fruntea diecezei, chiar dacă aceasta a fost desființată unilateral și abuziv de către noii guvernanți. La vârsta de 80 de ani, în 1950, Augustin Pache a fost arestat de către Securitate și, după un proces public înjositor, care a avut loc la București, a fost condamnat la 18 ani de închisoare grea și muncă silnică, precum și la două mari amenzi. De teama ca mult iubitul episcop sa nu devină martir al abuzurilor comuniste, guvernanții comuniști l-au eliberat în vara lui 1954, iar episcopul Pacha a decedat la 4 noiembrie 1954 în urma unei grele suferințe și a unei vieți exemplare.

Viața sa în slujba bisericii și a poporului său a fost și rămâne, în ciuda tuturor dificultăților și a sacrificiilor, o piatră de hotar în istoria Banatului și a bisericii romano-catolice din acest colț al Europei.

ASPECTE ALE ACTIVITĂȚII FILANTROPICE ÎN COMUNITATEA ORTODOXĂ DIN BĂNĂȚEANĂ (1881–1918)

Ana-Carina Babeu

Rezumat. În comitatul Caraș-Severin (1881-1918) s-a dezvoltat o bogată activitate filantropică, manifestată nu numai de personalități publice, dar și de membrii comunității. Acțiunile caritabile s-au materializat prin intermediul fundațiilor filantropice, a societăților de binefacere sau a persoanelor private. Fundațiile culturale sunt cele ce au avut un rol foarte important în sprijinirea învățământului, prin subvenționarea burselor pentru elevii și studenții din diverse specializări, așa cum au fost Fundațiile Peția, Brumaru, Nicolaevici, Popea și Nedelcu. Sumele de bani de care acestea dispuneau

proveneau din donațiile fondatorilor, din interesele anuale ale capitalului donațiilor și, de asemenea, din donațiile membrilor. Bursele erau acordate ținându-se cont de descendenții fondatorilor, de membrii fundațiilor, de situația materială a elevilor și studenților, care în marea lor majoritate urmau cariere în domeniile: teologie, medicină, comerț, agricultură. În același timp, diverse societăți de binefacere care aveau drept scop sprijinirea orfanilor, văduvelor, a pensionarilor, a sinistraților, și-au desfășurat activitatea. Dintre aceste societăți trebuie menționate Reuniunea femeilor de caritate din Oravița, Fondurile prezbiteriale ale diocezei bisericii greco-române din Caransebeș. Pe lângă acestea, existau donații private sau diverse instituții care au fost foarte importante, inclusiv donația Joseph Surany sau cea a parohiei ortodoxe grecești din diferite localități. În concluzie, se poate constata că în comitatul Caraș-Severin, autorii importanți ai acestor acte de caritate au fost comunitatea și biserica. Spiritul civic este prezent în comunități, căci oricare ar fi motivul donației, oameni din diverse medii sociale contribuiau cu sume variabile. Activitățile culturale și sociale de filantropie sunt dovedite doar prin natura subvențiilor: burse pentru studenți, bani și ajutor material acordate comunităților.

MIHAIL GAȘPAR, ECOLOGIST-ISTORIC

Radu Ardelean

Rezumat. Mihail (Michael) Gașpar (1880-1929) a fost în același timp membru al clerului, scriitor, jurnalist și om politic. Ales arhiepiscop la Bocșa Montană (târg din Banat) în 1913, el face să apară în 1923 revista hebdomadar *Drum nou (Voie nouvelle)* în care pleda pentru cinste în viața politică, economică și socială și cultiva valorile culturale, printre care cele ale istoriei naționale erau de prin ordin. Autorul acestui eseu pune în valoare atitudinea modernă, ecologistă, *avant la lettre*, a lui Mihail Gașpar, relevantă, spre exemplu în articolul *Stejarii de la Bocșa* (publicat în 1924), în care se opunea tăierii stejrarilor centenari de la baza castelului de la Bocșa, martori ai istoriei ca și alți arbori istorici din Europa, luând exemple din Anglia, Franța, Germania, Crimeea și din Turcia europeană.

EXPLOATAREA PRODUSELOR ACCESORII ÎN CADRUL COMUNITĂȚII DE AVERE A FOSTULUI REGIMENT GRĂNICERESC ROMÂNNO-BĂNĂȚEAN NR. 13

Laurențiu Ovidiu Roșu

Rezumat. Comunitatea de Avere a fostului regiment banatic numărul 13 din Caransebeș a funcționat între anii 1879-1960. Aceasta a fost creată după desființarea regimentului în 1872 când, pentru serviciile militare prestate în slujba imperiului, grănicerii au primit în proprietate o jumătate din terenurile pe care își exercitaseră odinioară drepturile de servitute forestieră. Este vorba de aproape 120.000 hectare

cadastrale de pășune, pădure, goluri de munte și teren neproductiv de care beneficiau locuitorii din 94 de localități.

Comunitatea era condusă de un comitet și de o adunare generală a reprezentanților aleși dintre coproprietari și serviciile forestiere, teritoriul fiind împărțit în 5 circumscripții forestiere: Ohaba Bistra, Caransebeș, Teregova, Bozovici și Orșova, care erau coordonate de o direcție silvică avându-și sediul la Caransebeș.

Conform informațiilor documentare, se poate afirma despre comunitatea de avere Caransebeș că aceasta nu se restrânge numai la gestiunea averii posedate, dar că se implică activ în viața economică, socială, culturală, religioasă, în dezvoltarea învățământului sau a sistemelor de comunicație, altfel spus în tot ceea ce influența viața locuitorilor din cele 94 de localități de frontieră, situate pe văile Bistrei, Timișului, Almăjului, Cernei, între Marga și Orșova.

În ceea ce urmează, mă opresc asupra unui mijloc de a obține venituri pentru Comunitatea de Avere din Caransebeș, cel al exploatării produselor forestiere accesorii: piatra, nisipul, mineralele, ghinda, vânătoare și pescuit.

CERCETAREA ISTORICĂ ÎN SLUJBA UNEI IDEI. „SÜDOST-INSTITUT” DIN MÜNCHEN ȘI FRITZ VALJAVEC

Rudolf Gräf

Rezumat. Autorul încearcă în acest articol să stabilească locul și rolul cercetării istoriei germanilor din sud-estul Europei în cercetarea istorică a Germaniei din perioada interbelică, precum și în primul deceniu al perioadei postbelice. În acest context se cercetează rolul primordial al lui Fritz Valjavec, contribuția sa la organizarea instituțională a acestei cercetări (Institutul Sud-Est European din München, revista „Südostforschungen” etc.), dar și conținutul cercetărilor sale cu privire la istoria popoarelor sud-est europene. Valjavec a fost un promotor al istoriei popoarelor sud-est europene. Implicațiile sale în regimul național-socialist, poziția sa în acel sistem, dar și activitatea sa din primul deceniu de după război se prezintă pe baza literaturii existente. Diversele dintre aprecierile de care se bucură Valjavec sunt prezentate cititorului.

STATUTUL JURIDIC AL EVREILOR BĂNĂȚENI ÎN REGIMUL DICTATURII DE RĂZBOI

Mihai Vișan

Rezumat. Politica regimului antonesciano-legionar și apoi antonescian față de această regiune a fost în totalitate nedreaptă, datorită câtorva factori regionali obiectivi precum: dominația relațiilor interregionale ale populației din Banat în influențarea schimburilor agricole și industriale, fapt discordant față de nevoile unei economii de război centralizate; pe de-altă parte, tendințele unei părți a șvabilor (Grupul German din

Banat) de a se alătura așa-numitului Front Național al Muncii (National Arbeit Front – N. A. T.), care comercializa minereu de alamă și cupru, servind astfel industria germană de război; apoi, afinitățile și simpatiile tineretului față de mișcarea nazistă; și ultimul factor, dar nu cel mai puțin important, fuga unei părți a populației evreiești din țările vecine către acest colț al României, ce poate fi urmărită în rapoartele poliției din Timișoara. În ciuda acestor aspecte, rapoartele serviciilor secrete insistau să asigure oficialitățile că starea de spirit în rândul populației din Banat era una calmă.

ASPECTE DIN ACTIVITATEA MADOSZ-ULUI (UNIUNEA POPULARĂ MAGHIARĂ) ÎN JUDEȚUL CARAȘ (1944–1948)

Eusebiu-Marcel Narai

Rezumat. Discursul naționalist adoptat la sfârșitul anului 1944 de către *MADOSZ/Uniunea Populară Maghiară* și *Frontul Antifascist Slav din România*, care a atras în mică măsură populația maghiară și slavă, a fost relativ rapid abandonat. Cele două organizații minoritare au fost obligate să adopte o atitudine realistă, constructivă, solicitând – în același timp – revendicări de ordin cultural și mai puțin cu conotații politice. Sprijinul de care se bucura *Uniunea Populară Maghiară* în sânul guvernului român (prin intermediul lui Petru Groza și Bazil Luca) a determinat obținerea de concesiuni la nivel central și local. Astfel, cabinetul Groza a fost susținut – aproape unanim – de organizațiile minorităților naționale la alegerile parlamentare din noiembrie 1946. În semn de recunoștință pentru drepturile obținute *Uniunea Populară Maghiară*, *Comitetul Democrat Evreiesc*, *Frontul Antifascist Slav din România* au rămas fidele guvernului Groza

Influența comuniștilor asupra organizației județene Caraș a *Uniunii Populare Maghiare* a crescut considerabil la sfârșitul anului 1947. *Uniunea Populară Maghiară* Caraș a fost cooptată, de asemenea, în *Frontul Democrației Populare*, reprezentantul său, Ion Falchievici) făcând parte din *Subcomisia Financiară*.

După anul 1947, *Uniunea Populară Maghiară*, având o conduită restructurată, va urma – cu fidelitate - „drumul” partidului comunist.

STAREA DE SPIRIT A POPULAȚIEI SÂRBE DIN JUDEȚUL TIMIȘ- TORONTAL ÎN URMA RUPTURII DINTRE IUGOSLAVIA ȘI LAGĂRUL COMUNIST (1948)

Vasile Rămneanțu

Rezumat. Breșa dintre Uniunea Sovietică și Iugoslavia, care a apărut în 1948, reprezintă prima „Mare Schismă” în interiorul blocului comunist. Regimul comunist de la București s-a alăturat Moscovei și politiciii Kremlinului de izolare și eventual de răsturnare a lui Tito.

Pe cale de consecință, România a sprijinit un grup anti-titoist, care s-a refugiat în România, furnizându-i resurse pentru editarea unui ziar, destinat să ajungă și în Iugoslavia. Propaganda împotriva regimului comunist iugoslav a atins cote înalte. Materialul propagandistic anti-titoist se trimitea în Iugoslavia pe diferite căi. A fost luată în considerare chiar și „trimiterea de comuniști de încredere și bine antrenați în Iugoslavia”, pentru „activitate politică ilegală”.

Ca urmare a rupturii dintre Stalin și Tito, autoritățile comuniste române au acordat o mare atenție locuitorilor sârbi din Banatul românesc. Activiști de partid și agitatori au fost trimiși în satele sârbești să intensifice propaganda. Stațiile de radio au jucat, de asemenea, un rol important în campania anti-Tito. În afara emisiunilor în limba sârbă, au fost luate în calcul și cele în slovenă și macedoniană.

Comuniștii români au încercat să câștige loialitatea cetățenilor sârbi și prin intensificarea educației cadrelor de partid de origine sârbă și prin organizarea unui sistem de educație de partid în limba sârbă.

Mai mult, Biserica Ortodoxă Sârbă a fost separată de Episcopia Vârșeț și a devenit biserică autocefală.

Pe lângă supravegherea populației sârbe din Banatul românesc, autoritățile din România au urmărit, în 1950, să curețe frontiera româno-iugoslavă „de orice dușman și element suspect: chiaburi, suporterii ai lui Tito și nașiști”.

Articolul intenționează să analizeze starea de spirit a populației sârbe din județul Timiș-Torontal după ruptura din 1948 dintre Tito și Stalin. Autorul a studiat înregistrările clasificate (până în 1989) ale Jandarmeriei din Timiș-Torontal, păstrate în Arhivele Statului din Timișoara.

Sârbii din județul Timiș-Torontal au urmărit cu prudență evenimentele în care era implicată Iugoslavia din vara și toamna lui 1948. Date fiind cenzura românească și declarațiile false ale autorităților comuniste, sârbii s-au îndreptat către informațiile provenind de la stațiile de radio străine și de la cetățenii din Iugoslavia care își cultivau terenurile deținute în Banatul românesc. Cei mai mulți dintre ei aprobau politica lui Tito (de exemplu, cei din Rudna, Gad, Soca etc.), sperând la schimbări pozitive și în România. Cu toate acestea, pentru unii dintre ei, fără afiliere politică sau probabil anticomuniști, criza din interiorul blocului comunist a fost un motiv de satisfacție și își criticau conașionarii membri ai Partidului Comunist. Pe de altă parte, rapoartele jandarmeriei Timiș-Torontal descriu o populație sârbă înspăimântată. În special cei care se alăturaseră mișcării de partizani a lui Tito din timpul celui de-al doilea război mondial și erau și membri ai Partidului Muncitoresc Român, se temeau să nu fie arestați de autoritățile române. Câțiva dintre aceștia chiar și-au părăsit locuințele (Sâmpetru-Mare).

În această perioadă au fost răspândite afișe pro-Tito, aduse din Iugoslavia, în câteva dintre localitățile județului (Jimbolia, Cenadu Mare etc.).

S-au răspândit, de asemenea, zvonuri în satele din apropierea graniței cu Iugoslavia, purtate atât de localnicii sârbi cât și de cetățenii iugoslavi deținători de pământ în Banatul românesc, privind prezența trupelor anglo-americane în Iugoslavia. Se spunea că în curând Banatul românesc va fi anexat la Iugoslavia, iar restul României, la U.R.S.S.

În ceea ce privește politica internă a Iugoslaviei, anumite informații vorbeau despre eliberarea prizonierilor politici și a etnicilor germani, cărora le erau din nou garantate drepturile; de asemenea, parte din proprietăți le-ar fi fost înapoiate. Se spunea și

că inamicii politici ai lui Tito, din interiorul Partidului Comunist Iugoslav ar fi fost arestați, alături de membri ai Partidului maghiar. Alte zvonuri vorbeau de faptul că nu ar mai fi existat cote obligatorii pentru muncitorii agricoli, iar Tito ar accepta existența micilor proprietăți, mulți dintre locuitori fiind astfel suporteri ai politicii lui Tito.

Rapoartele Jandarmeriei cu privire la relațiile dintre trupele de frontieră românești și sârbești punau în evidență o deteriorare a lor în anul 1948. Trupele iugoslave o acuzau pe Ana Pauker pentru criticarea lui Tito. Spuneau, de asemenea, că România era condusă de la Moscova și că viața era mult mai bună în Iugoslavia decât în România.

Urmare a evoluției crizei dintre Iugoslavia, pe de-o parte, și statele comuniste conduse de Uniunea Sovietică, pe de altă parte, începând cu anul 1948 s-a înregistrat și o tensiune crescută la granița româno-iugoslavă. Rapoartele jandarmilor din satele de graniță indicau construirea de structuri defensive pe granița iugoslavă, întărirea securității de-a lungul frontierei și în satele apropiate acesteia, precum și manevre ale armatei iugoslave în Banatul sârbesc.

Au fost înregistrate, de asemenea, treceri ilegale ale frontierei, din ambele părți. Documentele evidențiază că fugarii din România erau oponenți ai regimului comunist sau sârbi din localitățile de frontieră, în timp ce fugarii din Iugoslavia erau adversari ai lui Tito.

Confruntate cu această situație, autoritățile au intensificat supravegherea populației sârbe, mai ales în zona de frontieră, dar și a celorlalți dușmani ai regimului comunist. În fapt, se pregătea deportarea în Bărăgan a populației din Banat. Aceasta a avut loc la începutul anilor '50.

Faptul că populația sârbă din județul Timiș-Torontal aproba politica regimului comunist de la Belgrad, nu poate constitui, în opinia mea, o vină.

CONTRIBUȚII TEORETICE PENTRU DEFINIREA CONCEPTULUI UNEI COMUNITĂȚI MINORITARE

Cristian Rudolf

Rezumat. Când rostim: *Noi, poporul!*, emitem o sintagmă cu o putere fantastică. Puterea oamenilor vine din calitatea lor de a fi entități sociale. Ei formează comunități; trăiesc și creează în cadrul acestora. Cunoștințele asimilate, experiența acumulată și amintirea evenimentelor trecute sunt transmise prin viu grai și, mai tâziu, prin scris către generațiile care urmează. Nici doi oameni nu sunt la fel, de aceea comunitățile umane se caracterizează printr-o mare diversitate de culturi, religii și limbi. În mod cert puterea umanității stă în această diversitate, fiecare comunitate contribuind la patrimoniul comun al planetei. Astfel, produsul este cu mult mai mult decât suma părților civilizației materiale sau spirituale care l-a realizat. Potențialul uman este dificil de estimat și forța sa este una teribilă, mai cu seamă când este utilizată în scopuri infame. Dacă, totuși, scopul acestui potențial anteamintit este unul benefic, el trezește la viață lucruri minunate. Oamenii poartă în sufletul lor capacitatea nemuririi și a efemerului deopotrivă. Ei pot să se îndrepte spre divin sau spre demonic în același fel.

Marile religii ale umanității se reunesc în problema sufletului uman care trebuie protejat și dezvoltat. Adesea trebuie să admitem că această idee religioasă este atenuată de una politică. Așa cum spunea profetul Mahomed, unul dintre cei mai mari lideri spirituali și politici ai umanității, că dacă religia și politica merg în aceeași căruță iar cărașul lor este un om sfânt, *al barraka*, atunci nimic nu le poate sta în cale. Cel care nu cunoaște istoria este condamnat să o repete. Istoria religioasă este importantă pentru că ne permite o introspecție a evoluției spirituale a oamenilor ce ne însoțesc. Dintr-o astfel de cercetare vom putea aduna informații valabile în vederea explicării prezentului și, poate, a prefigurării viitorului. Sf. Thomas d’Aquino obișnuia să spună că bătăliile cele mai mari sunt purtate nu pentru bogății și teritorii, ci pentru sufletul omului. Acum ne aflăm în zorii celei de a treia ere a umanității. Mai mare decât moartea cărnii este moartea viselor, moartea speranței. Unii membri ai comunității se sacrifică pe ei înșiși pentru a-i salva pe alții. Viitorul este în noi și în jurul nostru, așteptând în momentele de tranziție să se nască în momente de revelație. Tot ceea ce știm este că el s-a născut întodeauna în durere. Și totuși există speranță și acesta este unicul element care ajută umanitatea să supraviețuiască și să se depășească pe sine. Iubirea, speranța și credința au reușit să supraviețuiască întodeauna. Și umanitatea, de asemenea, odată cu ele.

Cum este lesne de înțeles, cercetarea acestui topic este departe de a fi închisă, multă hârtie așteptând să fie scrisă pe această temă. Ar trebui să facem câteva predicții calificate asupra viitorului proxim. Scriitorul și filozoful englez John Milton spunea că el nu crede în Dumnezeu ci se teme de El. Într-o parafrază, Nicolae Iorga spunea că tovarășii noștri, oamenii, nu sunt făcuți pentru a avea încredere în ei, ci pentru a fi constant înspăimântați. Trebuie să ne străduim să ducem de la un capăt la celălalt mesajul, să depășim diferențele și să ne amintim că toți suntem fiii și fiicele Pământului, copiii lui Dumnezeu: *Söhne und Töchter der selben Erde, Kinder Gottes*, așa cum a statuat istoricul german Lamprecht. Părerea sa este viabilă mai cu seamă astăzi și va fi de dorit dacă liderii noștri ar lua-o mult mai în serios din suflet. Un vechi proverb budist susținea că suferința îl face pe om să gândească, gândul îl face înțelept și înțelepciunea face viața mai ușor de îndurat. Onestitatea, buna vecinătate, prietenia, altruismul, autodepășirea prin educație, toate acestea sunt elemente care fac mult mai amiabilă viața în comunitate. Natural, acest fapt nu se realizează instantaneu, ci în cursul câtorva generații.

ȚARA CARAȘULUI ȘI ORAȘUL ORAVIȚA ÎN ÎNSEMNĂRI, RAPOARTE ȘI
RELAȚII DE CĂLĂTORIE. PRIVIRE GENERALĂ
PENTRU PERIOADA 1700-1950.

Ionel Bota

Rezumat. Valea Carașului și orașul Oravița constituie o realitate istorică și geografică în spațiul civilizației românești, fiind vorba de un habitat situat în colțul sud-vestic al actualului județ Caraș-Severin.

Există o multitudine de referințe privind această zonă a spațiului bănățean aparținând în egală măsură intelectualilor, funcționarilor de stat și călătorilor, atât români

cât și străini, vizând o problematică diversă: specificul etnic al locuitorilor, relațiile lor cu populațiile minoritare și de asemenea cu mediul ecologic unde se derulează existența acestora. Scriitorul bănățean C. Miu-Lerca remarcă faptul că așa zisa eterogenitate etnică s-a bazat pe matricile etnicității locale într-o perfectă adaptare la mediu.

Coabitarea dintre români și alogeni crease, printr-o oarecare contagiune mentală, o conștiință solidară a provincialului, ale cărei trăsături specifice (ospitalitate, spirit de întraajutorare etc.) au fost elogiate de mulți autori, mai mult sau mai puțin cunoscuți (S. Borovszky, Charles Colville Franclaud, Andrea Gromo, G. Brancovici).

În același context, J.J. Ehrler exprimă opinia, în opusculul său consacrat acestei provincii, că românii ar fi foarte recunoscători dacă s-ar manifesta față de ei o anumită bunăvoință, fiind deranjați, în același timp, de disprețul, departe de a fi just, al altor călători străini pentru locuitorii din această provincie. Un alt istoric și de asemenea funcționar al imperiului austriac, F. Griselin, se alătură elogiilor la adresa populației majoritare din acest ținut, vizând în special proverbialele sa ospitalitate, adăugându-se la aceasta o mulțime de autori (J. H. Zandler, C. Gerhard, Raicevici, J. Thünmann etc.), care nu ezită să îl considere pe bănățean drept un cetățean european.

O categorie de note se înscriu într-un context geografic, autorii lor arătându-se încântați de bogățiile peisajului, care nu este cu nimic mai puțin demn de admirație decât alte faimoase locuri din Europa centrală (Michael G. Quin, Carl Koch, J.H. Skeene, Wilhelm Hamm).

Peisajele, în special muntele, văzut ca o marcă specifică a ținutului, reprezintă o constantă în scriitura istoricilor, a oamenilor de cultură și a simplilor călători aparținând perioadei dintre cele două războaie și după aceasta, situată în aceeași nuanță apreciativă (Petru Nemoianu, Iosif Vulcan, Nicolae Iorga, Romul Ladea).

Acest studiu întreprinde o scurtă, dar bine documentată, călătorie în literatura autohtonă și străină referitoare la orașul și ținutul nostru natal (Oravița și Valea Carașului), conturând un mozaic de opinii, fie elogioase, fie critice la adresa oamenilor, naturii și specificității culturale ale acestui colț al Banatului istoric.